

Noves aproximacions a la lexicografia dialectal

Maria Pilar Perea
Àngels Massip-Bonet (eds.)

UBe

**Noves
aproximacions
a la lexicografia
dialectal**

Noves aproximacions a la lexicografia dialectal

Maria Pilar Perea
Àngels Massip-Bonet (eds.)

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Edicions

© Edicions de la Universitat de Barcelona

Adolf Florensa, s/n
08028 Barcelona
Tel.: 934 035 430
Fax: 934 035 531
comercial.edicions@ub.edu
www.publicacions.ub.edu

© dels textos respectius: Maria Pilar Perea, Àngels Massip-Bonet, Germà Colón, M. Isabel Guardiola, Gabriele Iannàcaro, Vittorio Dell'Aquila, Josep Martines, Joan Veny

ISBN

978-84-9168-347-6

Aquest document està subjecte a la llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada de Creative Commons, el text de la qual està disponible a: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>.

Índex

Introducció <i>Maria Pilar Perea, Àngels Massip-Bonet (Universitat de Barcelona)</i>	9
Explorant el <i>Diccionari català-valencià-balear</i> <i>Germà Colón (Universität Basel / Institut d'Estudis Catalans)</i>	13
Tresors lexicogràfics: el <i>Tresor lexicogràfic valencià (TLV)</i> <i>M. Isabel Guardiola Savall (Universitat d'Alacant)</i>	27
Tipologie di vocabolari spontanei di area altoitaliana: l'esempio della provincia di Brescia <i>Gabriele Iannàccaro, Vittorio Dell'Aquila (Stockholms Universitet / Centre d'Études Linguistiques pour l'Europe)</i>	47
La història del lèxic i els corpus textuais i lexicogràfics: una ullada sobre <i>escombrar</i> i <i>agranar</i> <i>Josep Martines (Universitat d'Alacant / Institut d'Estudis Catalans)</i>	87
Eines informàtiques i diccionaris dialectals <i>Maria Pilar Perea (Universitat de Barcelona)</i>	129
Elements diatòpics en la lexicografia catalana <i>Joan Veny (Institut d'Estudis Catalans / Universitat de Barcelona)</i>	149
Lèxic i semàntica dialectal: aproximació des de la complexa <i>Àngels Massip-Bonet (Universitat de Barcelona)</i>	177

Tresors lexicogràfics: el *Tresor lexicogràfic valencià* (TLV)

M. Isabel Guardiola Savall
Universitat d'Alacant

Què és un tresor lexicogràfic? Quins n'hi ha i en quines llengües? Quin profit se'ls pot traure? En el present treball parlarem del procés de confecció del projecte *Tresor lexicogràfic valencià* i el relacionarem amb altres projectes semblants que hi ha hagut i hi ha en el context de les llengües romàniques, especialment.

1. EL TERME *TRESOR*

El terme *tesor* presenta en lexicografia una gran varietat d'aplicacions.¹ Així doncs, en el Renaixement, les obres que portaven aquest títol feien referència a diccionaris monolingües molt extensos, amb una gran quantitat de citacions d'autors que avalaven l'ús dels mots, com pot ser el *Tesoro de la lengua castellana o española* (1611), de Sebastián de Covarrubias. Aquesta designació, compartida amb la de *thesaurus* i *gazofilaci*, no tardà a aplicar-se a diccionaris multilingües, també amples de contingut. En el cas del català, hi ha, per exemple, el *Iesus Thesaurus Puerilis* (1575), d'Onofre Pou, o, posteriorment, el *Gazophylacium* (1696), de Joan Lacavalleria, en ambdós casos lligats a l'ensenyament del llatí.

A hores d'ara, la denominació ha pres dos sentits paral·lels que, en qualsevol cas, fan referència igualment a la grandària i l'exhaustivitat de les dades que s'hi contenen. Així doncs, del francès, es pren el sentit de *tesor* com a diccionari històric que, de manera semblant als tresors del Renaixement, ofereixen informació «no solo acerca de los vocablos existentes actualmente en la lengua, sino sobre el léxico de todos los tiempos, apoyándose para ello en textos escritos e incluso, a veces, orales. Se trata, por tanto, de un diccionario de tipo histórico y de ejemplos o citas» (Porto 2002: 60). En l'àmbit de les llengües

---

¹ Cf. amb la descripció que en donen Azorín (2002: 217, n. 6) i Martínez de Sousa (1995, s. v. *tesauro* i *tesoro*).

romàniques hi ha diversos exemples que, per a facilitar-ne la consulta, han optat per la consulta electrònica i gratuïta en línia. Així doncs, trobem el *Trésor de la Langue Française informatisé* (TLFI) i el *Tesoro della Lingua Italiana delle Origini* (TLIO), elaborats a partir de textos que abracen tota la història del francès i de l'italià, respectivament. I, finalment, volem esmentar el *Middle English Dictionary*, un diccionari històric de l'anglès medieval que abraça un corpus de textos anglesos des del 1100 fins al 1500. En el cas de la llengua catalana, hem de considerar un testimoni precursor dels acabats d'esmentar: el monumental *Diccionari català-valencià-balear*, imprès en deu volums. Tot i que no és present el terme *tesor* en el títol, es tracta d'un diccionari històric configurat amb mètodes previs a la informatització i la gestió de les dades, però no per això menys genial i complet. Ara bé, com sabem, també és consultable en línia des de 2003.

Paral·lelament a aquests diccionaris històrics, que es basen en un corpus de llengua diacrònic, s'ha desenvolupat un altre tipus d'obra lexicogràfica: els *diccionaris de diccionaris* o *tresors lexicogràfics*.² A diferència dels diccionaris històrics, aquests tresors no es basen en un *corpus* de textos qualssevol que ha de ser interpretat *a posteriori* i formulat en l'entrada i la definició corresponents a l'ús detectat. Ans al contrari, el corpus d'aquests tresors lexicogràfics s'ha configurat a partir d'altres reculls lèxics, que abracen tota la història d'una llengua —o d'un dialecte—, d'un període de temps determinat o bé d'un camp d'especialitat. La finalitat d'aquests diccionaris no és interpretar i donar mostres de l'ús de la llengua en context, sinó mostrar el tractament i el contingut lexicogràfic d'un mot en tots els diccionaris que formen el corpus. Per aquest motiu considerem que podrien tractar-se com una subclasse de diccionaris històrics i, alhora, també instrument fonamental per a elaborar-los.³ En aquest subgrup de tresors, el grau d'interpretació del corpus és mínima, però també hi existeix, ja que l'investigador ha de destriar i agrupar en els diferents articles els significats dels originals barrejats en moltes ocasions.

2 Tot i que són termes sinònims, Martínez de Sousa (1995) només arreplega el primer («diccionari de diccionaris») i aporta com a exemple el *Tesoro lexicográfico*, de Samuel Gili Gaya.

3 No debades, el DCVB aprofita el cabal lèxic de les obres lexicogràfiques anteriors com a font de la nomenclatura i les definicions. Ara bé, no abraça ni tots els diccionaris previs ni tota la informació que s'hi contenen, sinó que en fa una selecció.

2. TRESORS LEXICogrÀFICS

La primera obra d'aquest estil va ser el *Tesoro lexicogràfico* (1947-1952), de Samuel Gili Gaya. Es va confeccionar seguint la manera de fer tradicional, que obligava a l'anotació manual de les dades en fitxes. La mancança del suport informàtic és, al nostre parer, responsable dels buits i els errors que s'hi detecten. No obstant això, el *Tesoro* de Gili Gaya servirà de model per als diccionaris de diccionaris posteriors de l'àmbit hispànic. El projecte s'inicia el 1920, quan Samuel Gili Gaya va començar a reunir en paperetes els materials lèxics del *Tesoro de Covarrubias* (1611). Posteriorment, hi va anar afegint tota una sèrie de diccionaris publicats i inèdits fins a arribar als noranta-tres que s'hi contenen. La delimitació cronològica proposada entre el *Vocabulario de romance en latín* (1492), d'Antonio de Nebrija, i el primer tom del *Diccionario de Autoridades* (1726), de la Real Academia Española (RAE) implica que es deixi fora un diccionari tan important per a la història de la lexicografia espanyola com és l'*Universal vocabulario* (1490), d'Alonso de Palencia. A banda, no va incorporar: a) repertoris que es limitaven a copiar els anteriors sense aportar res de nou; b) diccionaris de refranys, que haurien augmentat desmesuradament el volum de l'obra; c) vocabularis de les llengües indígenes americanes, que haurien implicat una preparació prèvia per part dels redactors, i d) dels diccionaris plurilingües, només en fa una selecció de la part en espanyol i se'n deixa d'altres, com ara el diccionari francès-espanyol-llatí de Hornkens (1599). Aquests oblits deliberats han originat algunes mancances lèxiques notables i crítiques notòries (cf. Colón 2002).

La finalitat del *Tesoro* és oferir a l'especialista una història cronològica de totes les paraules i les informacions respectives que apareixen en els diccionaris del corpus triat. Els redactors han procurat deixar parlar els autors originals, per la qual cosa han mantingut l'ortografia original —llevat de la *i* i la *u* consonàntiques— i han generat un joc de remissions vacil·lant de variants gràfiques o fonètiques, que al nostre parer s'hauria pogut evitar agrupant sota una forma general tota la informació. Malgrat aquesta voluntat de respecte als originals, no han inclòs els noms propis i, d'altra banda, han retallat informació enciclopèdica en els casos en què ho han considerat oportú. Malauradament, el projecte es va estroncar i només se'n van publicar quatre toms, que arriben fins a la lletra *E*.

Entre 1966 i 1978 es va publicar a França un altre diccionari de diccionaris amb onze volums en paper i elaborat també sense recursos informàtics: *Mots et Dictionnaires (1798-1878)*, a càrrec de René Journet, Jacques Petit i Guy Robert. Aquest tresor abraça les obres lexicogràfiques acadèmiques franceses pu-

blicades entre 1798 i 1878 i no reproduïx íntegrament els textos originals, com hem vist que també ocorre en el cas de l'espanyol, sinó que simplement ofereix un llistat dels mots i de les diferències en el tractament de les accepcions i els exemples que s'hi contenen. Així mateix, Wooldridge (1998) esmenta la intenció de coordinar un equip de diverses universitats (Nancy, Brusselles, Illinois i Lyon III) per a la informatització dels huit diccionaris de l'Académie Française de 1694-1935. Actualment, es pot consultar una base de dades analítica que representa un 1% de la totalitat dels textos d'aquests diccionaris: <<http://homes.chass.utoronto.ca/~wulfric/academie/>> .

Els avanços produïts en la tècnica lexicogràfica gràcies a la informàtica han ajudat en l'actualitat a la proliferació d'aquest tipus d'obres, difícils de materialitzar sense aquests recursos, com hem vist.

En l'àmbit de la lexicografia portuguesa, Dieter Messner (Universitat de Salzburg, Àustria) ha estat treballant més de vint anys en la confecció d'un *Dicionário dos dicionários portugueses (1562-1858)*, seguint el model de Gili Gaya (1947-1952) i de Journet *et al.* (1966-1978) (cf. Messner 2008). A hores d'ara el projecte està inacabat. I encara que l'autor haja declarat que, atès el volum de dades, publicarà un CD-ROM amb la totalitat de l'obra (cf. Cunha 1997),⁴ només podem consultar en paper els catorze fascicles amb la lletra *a*, dos amb la *n* i uns altres per a la *h*, la *k*, la *o* i la *u*.⁵

El projecte del *Dicionário* es va iniciar el 1994 amb uns objectius que han anat variant a mesura que l'obra ha anat configurant-se. En el primer volum, que ocupa les lletres ABA-ABC, l'autor declara que la intenció que el mou és la d'oferir una història de tot el lèxic portugués contingut en els seixanta-un diccionaris del seu corpus.⁶ Aquest material permetrà estudiar, per una banda, l'evolució de les tècniques lexicogràfiques portugueses (com i quan es feren els diccionaris, què copia i què innova cada obra) i, per una altra, l'evolució del lèxic portugués. En el seté volum (1998) afig que la seua intenció és fer un arbre genealògic de cada paraula portuguesa, cosa que li permetrà analitzar la grafia, el contingut de cada paraula, la manera de treballar dels lexicògrafs i

4 Constatem, però, que fins al 2005 es podien fer consultes dels volums ALA-ALG i U per Internet en la pàgina ja caducada <<http://www.sbg.ac.at/rom/people/prof/messner/dict/prefl.html>> .

5 L'edició temporal dels distints volums no segueix una ordenació alfabètica: I (1994), ABA-ABC; II (1994), ABD-ABU; III (1996), AC; IV (1996), ADA-AFU; V (1995), AGA-AJU; VI (1997), ALA-ALG; VII (1998), ALH-ALZ; VIII (1998), AM; IX (2003), AN-AO; X (2005), APA-APU; XI (2005), AQ-ARL; XII (2005), ARM-ARRI; XIII (2006), ARRO-ATELI; XIV (2007), ATEM-AZU; H (2005); K (2002); NA-NI (1999); NO-UN (2001); O (2002); U (1997).

6 Des del *Hieronymi Cardosi Lamacensis Dictionarium ex Lusitanico in latinum sermonem* (1562), de Cardoso, fins a la sexta edició del *Dicionario da Lingua Portuguesa* (1858), d'Antonio de Moraes Silva.

la seua ideologia. El destinatari, per tant, és un especialista en matèria lingüística.

El 1994 edita el segon volum, corresponent a les lletres *ABD-ABU*, però redueix el nombre d'obres: de seixanta-una a trenta-sis. La causa d'aquesta reducció ha estat el fet que s'ha adonat, com ho feu també Gili Gaya, que algunes no aporten cap novetat per al coneixement del lèxic portugués. L'única informació pertinent que ofereixen se centra en l'estudi de l'estructura de les entrades i el procés d'aprofitament de les obres precedents. Com que aquestes notes es poden deduir de l'anàlisi del primer volum, ha decidit suprimir les obres que ofereixen material redundant. En les edicions successives ha anat eliminant materials també sobrers del mateix tipus que hem assenyalat. Quant a la reproducció de les dades originals, el *Dicionário dos dicionários portugueses (1562-1858)* reproduïx íntegrament tot el material contingut en els diccionaris del corpus. Per a oferir la consulta d'aquestes informacions, opta per ordenar-les cronològicament en articles encapçalats per un lema que segueix l'ortografia normativa del portugués del moment de l'elaboració del tresor. Només es reproduïxen les grafies antigues en cas que la paraula haja desaparegut.

La lexicografia gallega no s'ha quedat arrere. El 2000 eixia al mercat el *Diccionario de diccionarios* en CD-ROM, dirigit per Antón Santamarina. La primera edició permetia consultar la informació continguda en onze diccionaris gallecs des del segle XVIII fins al XX. En la tercera edició, del 2003, ha augmentat la nòmina d'obres fins a arribar a vint-i-cinc. La finalitat d'aquest *Diccionario* és oferir a un possible usuari —no necessàriament especialista— tot el lèxic del gallec que ha arreplegat en els diccionaris antics i que difícilment es troben en el mercat. Consideren que és interessant donar-lo a conèixer perquè en nombroses ocasions moltes de les paraules —formes gràfiques també— i dels sentits que s'hi contenen són obviats pels diccionaris normatius actuals, però encara es troben en la literatura.

El tractament informàtic complex a què s'han sotmés tots els materials continguts en els diccionaris permet realitzar una sèrie de consultes diverses.⁷ En primer lloc, podem fer una consulta senzilla de tots els articles que apareixen en els diccionaris del corpus. Les entrades d'aquests articles reproduïxen la forma original: no s'han sotmés a cap regularització ortogràfica i, per tant, no apareixen agrupades sota cap variant més general o sota la variant ortogrà-

---

7 Això ens fa pensar que la tècnica seguida ha estat la de l'etiquetatge en SGML en text pla de tota la informació (entrada, categoria, definició, exemple, sinònim, refranys, citacions, etc.). Posteriorment tot el material s'ha transvasat al format de base de dades. I, finalment, s'ha dissenyat una interfície d'usuari còmoda que permet el maneig gairebé intuïtiu de la base.

fica normativa. Açò implica que hi ha moltes variants fonètiques i ortogràfiques d'un mateix mot i, com a conseqüència, que s'augmenta considerablement el volum del lèxic arreplegat (de 87.078 en la primera edició a més de 345.000 en la tercera). També es poden fer unes altres consultes basades en la sinonímia, camp temàtic («afins»), refranys, exemples, citacions i referències en gallec i en castellà. Finalment, hi ha la possibilitat de fer cerques complexes en què es marca un segment d'un possible mot i ixen totes les entrades que reuneixen les característiques assenyalades. Tant les unes com les altres només permeten veure la informació diccionari a diccionari i no de manera conjunta. Per acabar, cal dir que el tractament informàtic de les dades també permet oferir a l'usuari un joc visual a través d'un codi tipogràfic i de colors. Aquest esquema facilita la lectura gairebé intuïtiva del contingut de cada article.

Pel que fa a la lexicografia espanyola, el 2007 va aparèixer després de dèset anys de faena el *Nuevo tesoro lexicográfico del español (siglo XIV-1726)*, coordinat per Lidio Nieto Jiménez i Manuel Alvar Ezquerro. Ambdós responsables es declaren hereus de l'obra que va mamprendre Gili Gaya (1947-1952), però cal dir que la superen àmpliament i situen novament la lexicografia espanyola en l'avantguarda d'aquest tipus d'obres. La informatització de les dades ha permès arreplegar 145 repertoris lèxics publicats i inèdits (alguns en manuscrits) que resumeixen l'activitat lexicogràfica de l'espanyol: des dels glossaris medievals, fins als diccionaris monolingües, plurilingües, alfabètics, especialitzats, etc. previs al *Diccionario de autoridades* (1726).⁸ Tot aquest volum d'informació es resumeix en més de mig milió d'entrades diferents lematitzades. Una obra d'aquest tipus no ha estat exempta de dificultats diverses, des de la tria i localització del material del corpus fins a la disposició del material, passant per la lematització de les entrades (cf. Alvar 2009; Alvar i Nieto 2006). La publicació només es pot consultar en onze volums en paper i segueix una presentació semblant, si fa no fa, a la del seu predecessor. Certament, la incomoditat del maneig dels volums no serà superior a la que estem acostumats a l'hora de buscar qualsevol mot en el diccionari etimològic de Coromines, per exemple. El que s'ha de reconèixer, però, és que la disposició electrònica d'un diccionari, encara que siga per a fer consultes simples, és més ràpida i còmoda per a l'investigador.

La revolució informàtica també ha permès l'elaboració de tresors lexicogràfics de l'espanyol amb altres tècniques i altres resultats. En aquest cas, és obligat esmentar altres dos *Nuevo tesoro lexicográfico de la lengua española (NTLE)*

⁸ Cal advertir, però, que tampoc arrepleguen tots els repertoris lèxics de l'espanyol (Alvar 2002a i 2003). Pel que fa als reculls paremiològics, també els deixen de banda, com fera Gili Gaya.

oferits en format electrònic per la RAE. D'una banda, el conegut com a *BusCon* inclou la consulta en línia (<<http://buscon.rae.es/ntlle/SrvltGUILoginNtlle>>) de tots els diccionaris acadèmics, concretament: les dues edicions del *Diccionario de autoridades*, vint-i-una del *Diccionario de la Real Academia Española* (DRAE), les quatre edicions del *Diccionario manual* i el *Diccionario histórico* publicat abans de la Guerra Civil. D'una altra, l'altre *Nuevo tesoro* conté seixanta-sis obres, que comprenen tots els diccionaris acadèmics i els principals extraacadèmics posteriors al 1726, i és consultable en DVD-ROM. Tant en un cas com en l'altre, la informatització del material ha sigut més simple que la que hem observat fins ara. Els responsables d'aquestes edicions simplement han practicat el que podríem anomenar un tractament informàtic extern. Aquest procés implica que no es transcriu ni es marca el contingut dels diccionaris, sinó que únicament s'escanegen les pàgines dels diccionaris i s'emmagatzemen en una base de dades d'imatges digitalitzades. Aquesta base està connectada a un programa de gestió de dades que conté els lemes registrats en els distints repertoris. Açò implica, per una banda, que només es poden fer cerques simples de paraules; per una altra, que el programa mostra la imatge de la pàgina on es troba la paraula, amb la qual cosa l'investigador ha de rellegir-la tota per trobar el mot que li interessa; i, finalment, no és possible visualitzar en la pantalla la informació de tots els diccionaris, sinó que s'ha d'anar seleccionant la informació individualment en cada diccionari. De tota manera, són aïnes molt útils perquè permeten a l'investigador disposar de tot aquest material al seu abast i el maneig és més còmode que en els distints volums en paper, d'altra banda a voltes difícils de trobar en el mercat.

Paral·lelament a aquests tresors lexicogràfics més o menys exhaustius d'una mateixa llengua —amb l'excepció feta del gallec i el portugués—, n'han sorgit uns altres delimitats dialectalment, temàticament i sincrònicament. El corpus que nodreix aquests diccionaris es basa en el buidatge de reculls lèxics, normalment estudis d'un parlar o d'obres concretes —anomenats habitualment glossaris—, diccionaris i vocabularis dialectals o d'un llenguatge d'especialitat, atles lingüístics, etc.: «[...] diccionarios de diccionarios, diccionarios de monografías, diccionarios de vocabularios... tesoros, al fin, de cualquier región lingüística» (Ahumada 2000: 24). La presentació dels materials segueix principalment la tècnica instaurada per Gili Gaya.

La lexicografia espanyola es presenta novament com a capdavantera en l'aplec de tots els materials lèxics disponibles de les seues varietats diatòpiques. Inevitablement aquesta producció s'ha de relacionar amb la necessitat que s'ha observat de reprendre la lexicografia dialectal d'aquest idioma (cf. Ahumada 2000). A hores d'ara coneixem quatre projectes acabats de tresors

dialectals de l'espanyol que toquen l'asturià, el lleonés, el canari i l'andalús, respectivament. La intenció d'aquests no és recopilar totes les paraules que es diuen en aqueixes contrades, sinó condensar en una sola obra tot el material lèxic que s'ha difós sobre les particularitats d'aquests parlars (els trets que no són generals). Els materials es presenten ordenats en definicions o sentits documentats, que depenen d'una entrada normativitzada ortogràficament. Les variants fonètiques i morfològiques que consideren oportunes també es deixen i remetent a l'entrada general.

El *Diccionario de los bables de Asturias* (1989), de Jesús Neira i M.ª Rosario Piñeiro, és un tresor selectiu que aplega únicament el lèxic anotat en els estudis i els vocabularis elaborats seguint el criteri filològic. A més, presenta la particularitat de ser un diccionari bilingüe. Al contrari, el *Diccionario de las hablas leonesas (León, Salamanca, Zamora)* (1993), d'Eugenio Miguélez, és un poc més ampli, ja que arreplega la totalitat del lèxic de vint-i-nou vocabularis dialectals —a excepció dels temàtics i dels breus— escrits durant el segle xx.

Els tresors elaborats sobre el canari i l'andalús responen millor a la definició de *tesor dialectal*, ja que les dimensions de l'arreplega de materials són més exhaustives. El *Tesoro lexicográfico del español de Canarias* (1992) va ser elaborat entre el 1987 i el 1991 per M.ª Ángeles Álvarez, Dolores Corbella i Cristóbal Corrales a partir del buidatge dels estudis lingüístics publicats fins al moment i inèdits —alguns en manuscrits— que afecten el lèxic canari. Aquest *Tesoro* és el primer pas per a l'elaboració d'un diccionari dialectal de l'espanyol canari —*Diccionario diferencial del español de Canarias* (1996).

El *Tesoro léxico de las hablas andaluzas* (2000), de Manuel Alvar, és el resultat d'un projecte iniciat a començaments dels anys vuitanta. A diferència del canari, el corpus en què es basa prové de l'abundant documentació existent sobre l'andalús —vora 135 treballs—. S'ha fonamentat, bàsicament, en els diccionaris i vocabularis dialectals, estudis lèxics de determinats camps semàntics i, en general, qualsevol tipus d'estudi dels parlars andalusos. També han aprofitat les dades de l'*Atlas lingüístico y etnográfico de Andalucía* (ALEA) i de l'*Atlas de los marineros peninsulares*.⁹

Hem de relacionar aquests tresors dialectals de l'espanyol amb l'elaboració de diccionaris de diccionaris temàtics o de camps d'especialitat. És el cas del *Tesoro lexicográfico del español marinero anterior al 1726* (TELEMA), publicat el 2002 per Lidio Nieto. Aquest autor ha confeccionat un tresor que aplega un total de dotze obres lexicogràfiques que tracten el llenguatge mariner espanyol

9 Vegeu la ressenya d'Azorín (2002) per a saber més detalls sobre la disposició del material.

i que formen part del NTLE. Nieto (2002: VIII) justifica la presentació aïllada d'aquests materials atenent al fet que comprenen una unitat temàtica i que fins a la data ningú ha fet un estudi del lèxic mariner espanyol. Per això, en les pàgines preliminars de l'obra (p. XI-XLIII) trobem un «Inventario y filogenia de los repertorios de términos marineros españoles» on prova d'analitzar l'aportació de cadascun d'aquests repertoris.

D'altra banda, també en la tradició de la lexicografia espanyola Álvarez de Miranda (1998) i Haensch (2000) ens ofereixen un producte a mitjan camí entre la tria dialectal i la sincrònica. En les dues recopilacions en CD-ROM podem fer consultes dels lemes que apareixen en les distintes obres del que són considerats diccionaris clàssics acadèmics i extraacadèmics de la lexicografia espanyola peninsular i de la lexicografia de l'espanyol d'Amèrica, respectivament. De manera semblant a la del *BusCon* que esmentàvem adés, ens faciliten la imatge de la pàgina on apareixen els lemes a cercar.

Finalment, hi ha un altre tipus de tresor de caràcter sincrònic que pretén arreplegar tota la informació analitzada sobre el lèxic d'un determinat període. És el cas del projecte del *Dictionnaire du moyen français (1330-1500)* (DMF) iniciat el 1990 i dirigit per Robert Martin a la Universitat de Nancy i consultable en línia a <<http://www.atilf.fr/dmf/>>. El tipus d'informació que aplega es basa en els estudis lèxics que hi ha publicats o inèdits de les obres del període seleccionat. A més, entre els treballs previs, s'hi inclou també un *Glossaire des glossaires du français du seizième siècle* (Buridant 1996).

El panorama que ens ofereix la lexicografia catalana, però, és molt distint al que hem descrit. A hores d'ara només podem esmentar el projecte d'abast general *Portal de lèxics i gramàtiques dialectals del català del segle XIX* (LEXDIALGRAM), dirigit des de la Universitat de Barcelona per Maria Pilar Perea (<<http://www.ub.edu/lexdialgram/index.jsp?item=presentacio&idx'0>>). Aquesta iniciativa tracta de fer consultables en línia vint-i-dos repertoris i tretze gramàtiques¹⁰ d'arreu del territori de parla catalana. Així mateix, permet accedir als documents originals en imatges en fitxer PDF, fer consultes a partir de diversos formats i cartografiar automàticament el lèxic.

D'altra banda, de pretensions més modestes hi ha el *Tresor lexicogràfic valencià (1543-1915)* (TLV). Aquest projecte encara en curs és el primer que constatem en llengua catalana que reuneix totes les característiques esmentades per als diccionaris de diccionaris, en aquest cas de tipus dialectal. No obstant això, hem d'aclarir que ha estat el resultat de diverses temptatives de tre-

10 Hi incloem també les dues ortografies del mallorquí i el menorquí.

ball dutes a terme al Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant, coordinades per Jordi Colomina i Josep Martines i continuades per M. Isabel Guardiola. El 1996 Guardiola inicia la tasca de recopilació del cabal lèxic de gairebé tots els diccionaris anteriors al 1851, que culmina el 1999 amb la memòria de llicenciatura *Diccionari de diccionaris valencians anteriors al 1851* (inèdita), sota la direcció de Jordi Colomina. Aquesta memòria ofereix la totalitat del lèxic contingut en vint-i-tres repertoris valencians anteriors al 1851 i una petita anàlisi del material present en aquestes obres. La data del 1851 no és aleatòria, sinó que constitueix l'edició del *Diccionario valenciano-castellano* de Josep Escrig, primera fita important en la consecució d'un diccionari de lèxic general del català del País Valencià. Després d'afegir-hi les obres de Sanelo, el 1999 va obtenir una beca d'investigació dins del Pla d'Estudis del Valencià Actual (EVA) de la Generalitat Valenciana per a realitzar el treball *Recull de noms d'ocells, de peixos, d'animals i de plantes en la lexicografia valenciana* (inèdit), un diccionari de diccionaris de caràcter temàtic. L'any 2004 la mateixa autora va aprofitar tots aquests materials per a encetar l'elaboració d'un *Tresor lexicogràfic valencià* més complet que incloïa no només els materials inèdits o publicats previs al 1851, sinó també altres obres posteriors que mantenen la mateixa tècnica d'elaboració.

3. EL *TRESOR LEXICOGRÀFIC VALENCIÀ* (1543-1915) (TLV)

En la descripció dels tresors lexicogràfics precedents hem pogut observar que la finalitat que mou els distints investigadors és la de construir la història lexicogràfica dels mots d'una llengua, d'un parlar, d'un determinat període de temps o d'un camp d'especialitat. També hem vist que els mateixos autors en justifiquen l'elaboració per a possibles treballs futurs sobre història de la llengua i l'evolució del lèxic, per a estudis dialectològics i ortogràfics, per a construir altres diccionaris (històrics, normatius o d'ús) i, especialment, per a analitzar la trajectòria evolutiva que ha seguit la creació dels diccionaris d'una llengua al llarg del temps (fonts, criteris, ideologia, etc.). Justament el *Tresor lexicogràfic valencià* (1543-1915) (TLV) respon a aquesta caracterització prèvia, tot i que originàriament es va pensar per a estudiar només les fonts del diccionari d'Escrig (1851) i les aportacions d'aquesta obra. Al remat, el TLV es configura com un diccionari de diccionaris valencians que es pot consultar en format electrònic i també en paper i que permet la consulta de la vida d'un determinat mot en els trenta-huit repertoris lèxics valencians que el formen: aproximadament 155.000 entrades originals agrupades en vora 58.000 articles.

El corpus està format per trenta-huit repertoris lèxics valencians de caràcter divers —vocabularis, diccionaris, glossaris, replegues lexicogràfiques de tema específic o general d'índole diversa, etc.— que abracen un període de temps comprés entre mitjan segle XVI (1543) i començament del segle XX (1915). La raó principal que ens ha empès a agrupar tot aquest volum de lèxic ha estat la relació de dependència de fonts que s'estableix entre totes aquestes obres. D'altra banda, no podem negar l'existència d'altres dos factors paral·lels que han determinat també la tria del nostre corpus. En primer terme, hem de destacar la reproducció de les mateixes tècniques d'elaboració i de redacció que segueixen aquests diccionaris: no hi ha lematització, sinó que cada definició i variant possible d'una paraula té una entrada diferent. Aquesta manera de procedir desapareix en la tercera (*DLlombart* 1887) i quarta edicions (*DMGadea* 1891) del diccionari d'Escriu, que, consegüentment, no hem introduït. Un altre motiu que ha provocat que deixàrem de banda aquestes dues obres, ha estat el grau d'ampliació del material original. Finalment, també hem tingut present la vinculació temàtica existent entre els diversos inventaris, cosa que ens ha permés incloure un repertori de peixos de finals del segle XIX i un vocabulari de seccions i un altre de monosil·làbic de començaments del XX.

Així doncs, el corpus del *TLV* està format per diccionaris publicats, d'altres inèdits a l'època i també en l'actualitat que es poden distribuir en aquests quatre grans blocs temàtics:¹¹

- a) set glossaris i taules de veus obscures (s. XVI-XVII): els vocabularis de mots obscurs de 1543, 1545 i 1560 i la «Declaració de paraules lemosines escures» (1546) de les poesies d'Ausiàs March, el *Vocabulari valencià-castellà* (1555) de Joan de Resa, la «Taula de paraules difícils» (1557) de la Crònica de Jaume I feta pels jurats de València i el *Vocabulari ú Onomástico*n (inici del XVII) dels Furs de Gaspar Gil Polo i Josep Llop;
- b) quatre obres per a l'ensenyament del llatí (s. XVI-XVII): el *Vocabulario del humanista* (1569), de Juan Lorenzo Palmireno, el *Iesus Thesaurus Puerilis* (1575), d'Onofre Pou,¹² la *Nomina Officiorum* (1636) de Jeroni Tarraça i el llistat de noms d'oficis i de dignitats eclesiàstiques (1643) de Vicent Exulve;
- c) vint-i-dues obres per a l'ensenyament de l'espanyol: el *Breve diccionario valenciano-castellano* (1739), el *Diccionario valenciano-castellano* (1764),

11 Gulsoy (1964), però, dividia la història de la lexicografia valenciana en dues etapes diferents en funció de la llengua objecte d'estudi: el català i el llatí en un principi i l'espanyol en segon lloc.

12 D'aquestes dues, n'hem fet seleccions del material. Concretament, del vocabulari de Palmireno hem agafat les entrades on apareix el català; del de Pou, el que no són frases estrictament parlant.

l'inèdit *Raro diccionario valenciano-castellano, único y singular de voces monosílabas* (1770) i la *Corrección de vòzes y phràses* (1771), de Carles Ros; l'inèdit *Vocabulari valencià-castellà* (1787), de Joan Antoni Mayans; el «Llistat de mots absents en els diccionaris de Carles Ros» (c. 1802) i l'«Abecedario de nombre monosílabos valencianos» (c. 1802), de Marc Antoni d'Orellana; l'*Ensayo, diccionario del lemosino, y valenciano antiguo y moderno, al castellano*, el *Diccionario valenciano-castellano* (1802) i l'inèdit *Silabario de vocablos lemosines o valencianos* (1805), de Manuel Joaquim Sanelo; l'inèdit *Voces castellanias y su equivalencia en valenciano* (1825), de C.M.G.; el «Breve vocabulario valenciano y castellano de las voces mas obscuras ó anticuadas» (1827), de Just Pastor Fuster i Tarongí; l'«Apéndice» al *Compendio de la gramática castellana* (1838), de Vicent Salvà; les dues edicions del 1839 i 1842 de l'*Ensayo de un diccionario valenciano-castellano* de Lluís Lamarca; l'inèdit *Diccionario valenciano-castellano* (1847) de Tomàs Font i Piris; el *Diccionario valenciano-castellano* (1851) de Josep Escrig; la *Miscelánea que comprende 1.º un vocabulario valenciano-castellano, dividido en grupos para facilitar la memoria de las palabras en él contenidas [...]* (1864), de Miquel de Rosanes; el *Vocabulario valenciano-castellano* (1868), de Josep Maria Cabrera; el *Diccionario valenciano-castellano* (c. 1870-1880), de Josep Pla i Costa; i el *Vocabulario valenciano-castellano en secciones* (1909) i el *Vocabulari monosilábich valencià-castellà* (1915), de Joaquim Martí i Gadea.

d) cinc obres temàtiques: el *Listado de peces* (1778), de Mariano Bru; l'«Índice de las plantas mencionadas en la obra» (1797) de les *Observaciones* d'Antoni Josep Cavanilles; el *Catálogo d'els pardals, de l'Albufera de Valencia* (1795) i el *Catálogo d'els peixos qu'es crien, e peixquen en lo Mar de Valencia* (1802), de Marc Antoni d'Orellana; i, finalment, el «Vocabulario valenciano-castellano de los peces que se crían en las costas españolas del Mediterráneo y en los ríos y lagos del reino de Valencia» (1887-1888), d'Antoni Esteve.

Com en qualsevol treball de corpus, després de la delimitació dels materials que s'hi han de contenir, hem procedit a l'arreglada dels textos. En el nostre cas, el caràcter heterogeni dels components del TLV ha marcat el procés d'aquest aplec de material lexicogràfic. El fet que totes aquestes obres foren editades abans del xx ens ha dificultat molt l'accés a les edicions originals. Per aquest motiu hem hagut de treballar amb diverses impressions que se n'han fet en l'actualitat i, en el cas d'algunes, l'aparició de diverses edicions d'una part del material ha implicat la tria del text que hem considerat més fidel. A més del material editat a l'època, el TLV també arregla textos inèdits que s'han difós actualment gràcies a les edicions crítiques que n'han fet diversos estudiosos i,

en el cas del *Raro* de Ros, el *Silabario* de Sanelo, l'obra de Mayans i la de C. M. G., hem hagut de transcriure els manuscrits que es troben en biblioteques públiques; pel que fa al repertori de Font i Piris, hem hagut de visitar la biblioteca particular del propietari de l'única còpia de l'original existent, a Cullera. Cal insistir que en una primera fase vam incloure només les obres publicades en l'època, de fàcil accés i disponibilitat; en la segona fase ens vam decidir a incorporar també les inèdites. D'altra banda, en aquesta decisió inicial també ens movia la hipòtesi que si les obres no havien sigut publicades, no serien conegudes i, per tant, no haurien format part de la cadena de transmissió de materials. Una volta ampliat el corpus, hem pogut corroborar que aquesta suposició és parcialment errònia.

Sens dubte, una de les tasques més feixugues i més llarga de l'elaboració del corpus ha estat el tractament informàtic individual dels materials. Només hem pogut efectuar un buidatge semiautomatitzat a través de l'escàner en aquells diccionaris que tenien lletra moderna d'impremta. Aquelles obres que per les característiques de l'edició manejada no han pogut ser sotmeses a aquest procés digital, hem hagut de picar-les a l'ordinador manualment. Amb els resultats obtinguts, hem procedit a una correcció i lectura minuciosa acarada amb el text original per tal d'esmenar les errades del picatge manual o les lectures equívokes de la màquina. Una vegada hem tingut cada text depurat, hem procedit a manipular-lo també individualment. Aquesta intromissió ha consistit en un marcatge manual propi de la informació per a disposar-la en una sèrie de camps concrets separats amb un punt i coma (;) que conformen el cos de l'article lexicogràfic del TLV: *a)* entrada lematitzada i normativitzada de l'original que ens permetrà fer les recerques oportunes; *b)* any d'edició o de composició; *c)* referència a l'autor; *d)* entrada original, siga la llengua que siga; *e)* definició o correspondència de l'original, i *f)* pàgina que ocupa la informació en l'original, en els casos en què no hi haja ordenació alfabètica.¹³ Ho podem veure en l'exemple següent:

cabiró; 1575; OPou; cabirons; asserculus, capreolus, tigillus, li; 152.

La diversificació dels repertoris del corpus s'evidencia de manera notable en l'estructura particular que conforma cadascuna d'aquestes obres: obres de

¹³ Corresponen, si fa no fa, als diccionaris de nomenclatures i a algun altre: Palmireno (1569), Pou (1575), Salvà (1838), Rosanes (1864) i Martí Gadea (1909).

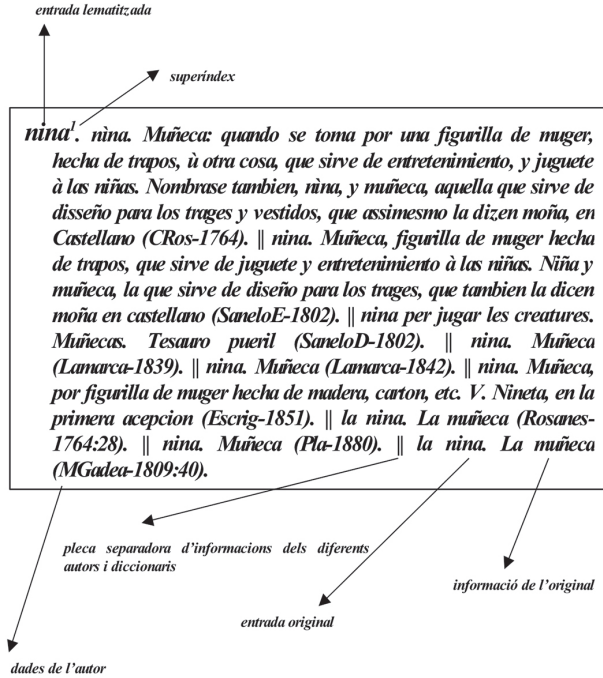
monosíl·labs o de polisíl·labs, d'altres que aporten continguts fraseològics o que divideixen l'estructura en funció de la categoria morfològica que tracte, unes altres donen entrada a noms propis i a topònims, a arcaïsmes, a paraules vives i a paraules més o menys inventades, algunes utilitzen mots d'enllaç entre l'entrada i les equivalències, d'altres s'entreenen en aclariments de tipus etnogràfic i etimològic, mentre que unes altres només donen les correspondències en espanyol, i un llarg etcètera. Aquesta complexitat ens ha obligat a fer un tractament peculiar de cadascun dels textos que ha de casar alhora amb el tractament de la resta d'obres del TLV i amb els criteris a què estem acostumats en la pràctica lexicogràfica actual. Per aquest motiu, a banda de la informatització dels materials que forneixen el TLV, el procés de lematització i normativització de totes les entrades —amb les revisions corresponents— ha estat la tasca més laboriosa i que més temps ens ha ocupat. Convé aclarir que es va decidir no prescindir de cap tipus d'entrada original i, per tant, tot el material present en els diccionaris del corpus forma part del TLV (noms propis, barbarismes i castellanismes, paraules inventades i paraules fantasma vora els arcaïsmes, localismes i paraules patrimonials del català parlat al País Valencià).

En aquest procés de lematització i normativització de les entrades, inevitablement hem hagut de recórrer a determinades obres orientatives i de referència que ens han aprofitat per a la distribució dels materials, la separació dels sentits dels mots i la normativització ortogràfica. Aquestes obres de referència han sigut els diccionaris normatius de què disposàvem en el moment d'inici del treball i de què disposem en l'actualitat en la nostra llengua: el *Diccionari valencià* (DV), editat per Bromera i la Generalitat Valenciana, el *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC), de l'Institut d'Estudis Catalans, i més recentment el *Diccionari normatiu valencià* (DNV), de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL); a més a més, també hem tingut en compte el *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB), d'Alcover i Moll, i el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (DECat), de Coromines. Pel que fa al vocabulari d'especialitat, hem consultat el servei en línia del TERMCAT, a més d'altres obres concretes sobre determinats camps d'especialitat. Per als topònims valencians inicialment vam emprar el *Nomenclàtor geogràfic del País Valencià*, (1970), perquè al nostre parer és el repertori de topònims valencians més complet i sembla que ha servit de base per als posteriors que s'han editat. A hores d'ara també tenim en compte la gran base de dades del *Corpus toponímic valencià*, que ofereix en línia l'AVL. Per als altres topònims i també per als antropònims, hem fet servir el servei en línia de l'*Enciclopèdia catalana*, el servei és Adir dels mitjans de comunicació catalans i la Viquipèdia en català, sempre com a darrer recurs.

En l'elecció dels diferents criteris de lematització i normativització hem volgut destacar, en primer lloc, l'objectiu principal que el TLV es conforma com un material de consulta de la història de la lexicografia valenciana del període que abraça. Per aquesta raó hem volgut conjugar el desig de facilitar la consulta del *Tresor* per a l'objectiu assenyalat i el de respectar al màxim l'original. Aquest doble joc ha sigut molt difícil de dur avant per la immensa quantitat de materials. Realment mantenir uns mateixos criteris, per flexibles que siguen, és molt difícil en una obra d'aquestes dimensions.

El TLV es proposa la confecció d'una base de dades que ens permeta veure i seguir al llarg de la història de la lexicografia valenciana el tractament que rep un determinat mot. L'estructura que explicarem tot seguit és la que ens ha semblat més apropiada per a consultar tot el material que hem reunit ací i per tal de poder observar també la vivència —i la pervivència— dels mots al llarg de la lexicografia valenciana, com s'han copiat uns autors d'altres, les novetats i les incorporacions que s'hi han fet... Per a realitzar aquestes consultes hem establert dos mitjans diferents: la versió impresa en paper i la versió informatitzada.

La versió impresa en paper es configura com la d'un diccionari de llengua com els que estem habituats a consultar generalment. Segueix, a més, l'estructura fixada per la tradició espanyola iniciada per Gili Gaya (1947-1952) i continuada per Nieto i Alvar (2007). Està ordenada alfabèticament i els articles es disposen uns davall dels altres. Les entrades lematitzades i normativitzades, que serveixen per a fer les recerques oportunes, apareixen en lletra més gran i negreta. En el cas que hi haja més d'un sentit adscrit a un mot, apareixen superíndexs que ho marquen. A continuació apareixen ordenades cronològicament per l'autor les entrades dels originals i les definicions d'aquestes. Les entrades originals apareixen en lletra més menuda, negreta i cursiva (normalment també hi ha la categoria o altres indicacions). Les definicions dels originals apareixen en lletra redona. A continuació ve la referència de l'autor, l'any d'edició o de composició i la pàgina en el cas d'aquelles obres que no estan ordenades alfabèticament. Si un mot apareix en més d'un autor, hem optat per separar aquestes aparicions amb una plecra doble (||). Vegem-ho en detall en la figura següent:

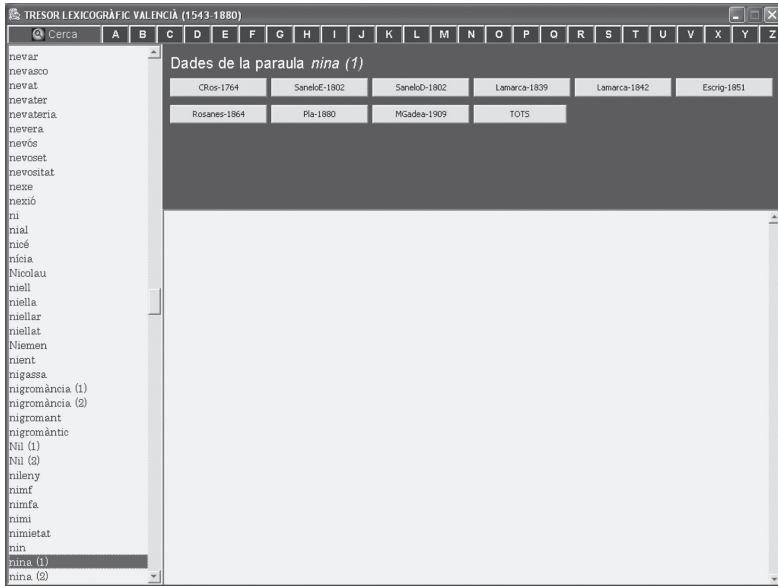

La versió en CD-ROM del TLV s'encabeix en les últimes tendències de la pràctica dels tresors lexicogràfics que hem comentat adés, ja que permet fer consultes automàtiques de la informació dels diccionaris. La consulta d'aquests materials es pot fer directament per mitjà de l'opció «Cerca» o bé a través de la cerca alfabètica per les diferents lletres en què es divideix el *Tresor*. En qualsevol dels dos casos, una vegada hem marcat el vocable que volem consultar, tenim la possibilitat de veure la informació completa i detallada de tots els diccionaris que l'arreglen o bé anar directament a l'obra que ens interessa.

El treball futur que hem previst està directament relacionat amb l'ampliació del TLV als altres dos grans diccionaris del segle XIX (el Llobart i el Martí i Gadea), cosa que implicarà una revisió dels criteris d'elaboració i una nova organització dels materials, que afectarà, especialment, el tractament i la separació dels distints sentits d'un mot i les unitats multimot i també l'etiquetatge dels camps semàntics, el llenguatge tècnic i la categoria gramatical.¹⁴ A banda d'aquestes dues obres, en l'actualitat estem treballant per a afegir els altres dos

14 De fet, durant el 2003-2004 vam participar en un projecte d'informatització del *DLlobart* dirigit per la Dra. M. Antònia Cano i subvencionat per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (cf. Guardiola i Savall *et al.* 2004).

inèdits del període triat: les *Voces castellanas y su equivalencia en valenciano* — *Voces valencianas y su equivalencia en castellano* (1825), de C. M. G. i el *Diccionario valenciano-castellano* (c. 1847), de Tomàs Font i Piris. A hores d'ara, ja tenim una reproducció dels manuscrits que ens han facilitat els arxius on són els originals i els tenim lematitzats i incorporats a la base de dades. Concretament, hem iniciat la fase de revisió de tot el material en conjunt.

L'objectiu final del projecte és crear una gran base de dades lexicogràfiques valencianes que arribe, com a mínim, fins al DCVB. Aquests materials forniran els especialistes de diverses matèries lingüístiques (lexicografia pràctica i evolució de les tècniques lexicogràfiques, història del lèxic, estudi de la fraseologia, gramàtica, fixació de lèxic patrimonial, dialectologia, etc. i, fins i tot, també materials etnogràfics) d'un gran cabal de dades amb què poder treballar i argumentar els seus estudis.

4. BIBLIOGRAFIA

- AHUMADA, Ignacio (2000). *Estudios de lexicografía regional del español*. Jaén: UNED / Jaén.
- ALCOVER, Antoni M. i MOLL, Francesc de B. (DCVB) (1993). *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Moll. En línia: <<http://dcvb.iec.cat/>> [darrera consulta: 22/2/2016].

- ALVAR EZQUERRA, Manuel (2000). *Tesoro léxico de las hablas andaluzas*. Madrid: Arco Libros.
- ALVAR EZQUERRA, Manuel (2002a). «El *Nuevo tesoro lexicográfico del español* (s. XIV-1726): repertorios anteriores a 1600», ponència inèdita presentada en el I Symposium Internacional de Lexicografia. Barcelona, 16-18 de maig del 2002. Xarxa temàtica de Lexicografia de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra.
- ALVAR EZQUERRA, Manuel (2003). «Estado actual del *Nuevo tesoro lexicográfico del español* (s. XIV-1726): repertorios posteriores a 1600». A: Martín Zorraquino, M.ª A. i ALIAGA JIMÉNEZ, J. L. (ed.) (2003). *La lexicografía hispánica ante el siglo XXI. Balance y perspectivas* (Actas del Encuentro de Lexicógrafos celebrado en Zaragoza, en el marco del Centenario María Moliner, los días 4 y 5 de noviembre de 2002). Saragossa: Gobierno de Aragón / Institución Fernando el Católico, 25-49.
- ALVAR EZQUERRA, Manuel (2009). «Dificultades y logros del *Nuevo Tesoro Lexicográfico del Español* (s. XIV-1726)». A: LUQUE TORO, L. (ed.). *Léxico español actual II*. Venècia: Università Ca' Foscari Venezia, 9-30.
- ALVAR EZQUERRA, Manuel i NIETO, Lidio (2006). «La edición del *Nuevo tesoro lexicográfico del español* (s. XIV-1726)». A: CORINO, E., MARELLO, C. i ONESTI, C. (ed.). *Atti del XII Congresso Internazionale di Lessico-grafia. Torino, 6-9 settembre 2006. Proceedings XII Euralex International Congress. Torino, Italia, September 6th-9th, 2006*. Alexandria: Edizioni dell'Orso, 365-370.
- ÁLVAREZ DE MIRANDA, Pedro (comp.) (1998). *Lexicografía española peninsular. Diccionarios Clásicos*. Madrid: DIGIBIS.
- AZORÍN FERNÁNDEZ, Dolores (2002). Ressenya de «Manuel Alvar Ezquerra, *Tesoro léxico de las hablas andaluzas*». *Cahiers de Lexicologie. Revue Internationale de Lexicologie et Lexicographie*, 81, 217-221.
- BURIDANT, Claude (1996). «Vers un *Glossaire des glossaires du français du seizième siècle*». A: *Actes des journées «Dictionnaires électroniques du français des XVIIème et XVIIIème siècles» Université Blaise Pascal, Clermont-Ferrand, 14-15 juin 1996*. Edició electrònica: <http://homes.chass.utoronto.ca/~wulftric/siehlida/clermont/buri_1.htm> .
- COLÓN DOMÉNECH, Germà (2002). «Sobre el *Tesoro lexicográfico* de Gili Gaya». A: *Para la historia del léxico español*. Madrid: Arco Libros, II, 547-554.
- COROMINES, Joan (DECat) (1992³). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial / "La Caixa".
- Corpus toponímic valencià*. <<http://www.avl.gva.es/inici.html>> [darrera consulta 22/2/2016].
- CORRALES ZUMBADO, Cristóbal, CORBELLA DÍAZ, Dolores i ÁLVAREZ MARTÍNEZ, M.ª Ángeles (1992). *Tesoro lexicográfico del español de Canarias*. Canarias: Consejo Insular.
- CUNHA, A. G. (1997). Ressenya de «Dieter Messner, *Dicionário dos dicionários portugueses*». *Confluência. Revista do Instituto de Língua Portuguesa*, 13. <<http://lp.bibliopolis.info/confluencia/wp/?cat'55>> [darrera consulta: 17/2/2016].

- Diccionari de la llengua catalana* (DIEC). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1995.
En línia: <<http://dlc.iec.cat/index.html>> [darrera consulta: 22/2/2016].
- Diccionari normatiu valencià* (DNV). València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2014. En línia: <<http://www.avl.gva.es/dnv>> [darrera consulta: 22/2/2016].
- Diccionari valencià* (DV). València: Bromera / Generalitat Valenciana, 1996.
- Dictionnaire de l'Académie Française. Base Échantillon analytique 1694-1935*:
<<http://homes.chass.utoronto.ca/~wulftric/academie/>> [darrera consulta: 17/2/2016].
- Dictionnaire du moyen français* (DMF): <<http://www.atilf.fr/blmf>> [darrera consulta: 22/2/2016].
- Enciclopèdia Catalana*: <<http://www.grec.net>> [darrera consulta: 22/2/2016].
- ésAdir: <<http://esadir.cat/Toponims>> [darrera consulta: 22/2/2016].
- GILI GAYA, Samuel (1947-1952). *Tesoro lexicográfico (1492-1726)*. Madrid: CSIC.
- GUARDIOLA I SAVALL, M. Isabel (1999a). *Diccionari de diccionaris valencians anteriors al 1851*, memòria de llicenciatura inèdita llegida a la Universitat d'Alacant i dirigida pel Dr. Jordi Colomina.
- GUARDIOLA I SAVALL, M. Isabel (1999b). *Recull de noms d'ocells, de peixos, d'animals i de plantes en la lexicografia valenciana*, treball inèdit dins del Pla d'Estudis del Valencià Actual (EVA) de la Generalitat Valenciana.
- GUARDIOLA I SAVALL, M. Isabel (2004). *El Diccionario valenciano-castellano (1851) de Josep Escrig en la tradició lexicogràfica valenciana*, tesi doctoral inèdita llegida a la Universitat d'Alacant i dirigida pel Dr. Jordi Colomina.
- GUARDIOLA I SAVALL, M. Isabel, FERNÁNDEZ VARÓ, Antonio, FRANCÉS DÍEZ, Anna i GUEROLA GIRONÉS, Maria (2004). «El proceso de informatización de los diccionarios valencianos anteriores al siglo XX: el *Diccionario valenciano-castellano* (1887) de Constantí Llombart». *Estudios de Lingüística*, 18, 107-128.
- GULSOY, Joseph (1964). «La lexicografia valenciana». *Revista Valenciana de Filología*, VI, 109-141.
- HAENSCH, Günter (comp.) (2000). *Textos clásicos sobre la historia de la lexicografía del español de América*. Madrid: DIGIBIS.
- JOURNET, René, PETIT, Jacques i ROBERT, Guy (1966-1978). *Mots et Dictionnaires (1798-1878)*. París: Les Belles Lettres.
- MARTÍNEZ DE SOUSA, José (1995). *Diccionario de lexicografía práctica*. Barcelona: Bibliograf.
- MESSNER, Dieter (1994-2007). *Dicionário dos dicionários portugueses (1562-1858)*. Salzburg: Universität Salzburg.
- MESSNER, Dieter (2008). «El *Dicionário dos dicionários portugueses*». A: AZORÍN FERNÁNDEZ, D. (dir.), *El diccionario como puente entre las lenguas y las culturas del mundo. Actas del II Congreso Internacional de Lexicografía Hispánica*. Alacant: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes: <<http://www.cervantesvirtual.com/obra/el-diccionario-dos-diccionarios-portugueses-0/>>.

- Middle English Dictionary*: <<http://quod.lib.umich.edu/m/med/>> [darrera consulta: 17/2/2016] >.
- MIGUÉLEZ RODRÍGUEZ, Eugenio (1993). *Diccionario de las hablas leonesas (León, Salamanca, Zamora)*. Lleó: E. Miguélez.
- NEIRA MARTÍNEZ, Jesús i PIÑEIRO, M.ª Rosario (1989). *Diccionario de los bables de Asturias*. Oviedo: Real Instituto de Estudios Asturianos.
- NIETO, Lidio i ALVAR EZQUERRA, Manuel (2007). *Nuevo tesoro lexicográfico del español (s. XIV-1726)*. Madrid: Arco Libros.
- NIETO JIMÉNEZ, Lidio (2002). *Tesoro lexicográfico del español marinero anterior a 1726*. Madrid: Arco Libros.
- Nomenclàtor geogràfic del País Valencià*. València: Impremta Fermar, 1970.
- Nuevo tesoro lexicográfico de la lengua española*. Madrid: Espasa-Calpe, 2000.
- Nuevo tesoro lexicográfico de la lengua española (NTLE) (BusCon)*: <http://buscon.rae.es/ntle/SrvltGUILoginNtll> [darrera consulta: 22/2/2016].
- PEREA, Maria-Pilar (coord.) (2014). *Lexdialgram. Portal de lèxics i gramàtiques dialectals del català del segle XIX*. Barcelona: Universitat de Barcelona. <<http://www.ub.edu/lexdialgram/index.jsp?item'presentacio&idx'0>> [darrera consulta: 22/2/2016].
- PORTO DAPENA, José Álvaro (2002). *Manual de técnica lexicográfica*. Madrid: Arco Libros.
- SANTAMARINA, Antón (ed.) (2000-2003). *Diccionario de diccionarios*. A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- TERMCAT. <<http://www.termcat.cat/>> [darrera consulta: 17/2/2016].
- Tesoro della Lingua Italiana delle Origini (TLIO)*. <<http://tlio.ovi.cnr.it/TLIO/>> [darrera consulta: 17/2/2016].
- Trésor de la Langue Française informatisé (TLFI)*. <<http://atilf.atilf.fr/>> [darrera consulta: 17/2/2016].
- Viquipèdia en català*. <<https://ca.wikipedia.org/wiki/Portada>> [darrera consulta: 23/2/2016].
- WOOLDRIDGE, Terence Russon (1998). «Projet d'informatisation du *Dictionnaire de l'Académie (1694-1935)*». A: QUEMADA, B. i PRUVOST, J. (ed.). *Le Dictionnaire de l'Académie française et la lexicographie institutionnelle européenne. Actes du Colloque International. 17, 18 et 19 novembre 1994*. Paris: Honoré Champion, 309-320.